

УДК 658.5:004.94

*Романенков Ю.О., д.т.н., професор**Вартамян В.М., д.т.н., професор*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6544-5348>*Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна***ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ РЕТРОСПЕКТИВНОГО АНАЛІЗУ ЯКОСТІ
ДВОПАРАМЕТРИЧНОЇ ПРОГНОЗНОЇ МОДЕЛІ**

Успішне вирішення завдання забезпечення якості прогностичної діяльності в цілому, та якості прогнозів, зокрема, є необхідною умовою ефективного управління організацією [1].

У цьому процесі можна виділити два важливі етапи: вибір моделі прогнозування (структурний синтез) та визначення оптимальних внутрішніх параметрів моделі (параметричний синтез) [2]. І якщо критерієм структурного синтезу можуть бути, наприклад, алгоритмічна складність моделі, бажана точність прогнозу, професійний рівень аналітика або щось подібне, то критерієм параметричного синтезу є виключно ретроспективна точність прогнозованої моделі [3].

Для аналітичних прогнозних моделей існує принципова можливість формалізувати задачу ретроспективного аналізу у вигляді ретроспективних рівнянь [4]. Наприклад, при використанні однопараметричної моделі Брауна

$$\hat{y}_t = \alpha y_{t-1} + \alpha(1-\alpha)y_{t-2} + \dots + \alpha(1-\alpha)^{n-1} y_{t-n} = \sum_{i=1}^n \alpha(1-\alpha)^{i-1} y_{t-i}, \quad (1)$$

ретроспективне рівняння для моменту часу $(t-1)$ виглядатиме так:

$$\varepsilon_{t-1}(\alpha) = 100 \cdot \frac{\hat{y}_{t-1}(\alpha) - y_{t-1}}{y_{t-1}} = \frac{100}{y_{t-1}} \cdot \left(\sum_{i=1}^{n-1} \alpha(1-\alpha)^{i-1} y_{t-i-1} - y_{t-1} \right) = 0 \quad (2)$$

де $\hat{y}_t$ – прогнозна оцінка на момент часу t , α – параметр (константа) згладжування, y_{t-i} – значення часового ряду в моменти часу $(t-i)$, n – довжина вибірки часового ряду, $\varepsilon_{t-1}(\alpha)$ – аналітична залежність і відносної ретроспективної помилки прогнозу на момент часу $(t-1)$ від параметра згладжування α .

Рівняння (2) – алгебраїчне, $(n-2)$ -го порядку відносно змінної α , дійсні корені якого, за умови потрапляння у допустимий для параметра згладжування інтервал, можуть бути обрані у якості оптимальних значень настроювального параметра. При цьому в разі існування кількох дійсних коренів у допустимому інтервалі, вони можуть бути проранжовані за критеріями якості [5].

У разі використання структурно складніших прогнозних моделей, формалізація задачі ретроспективного аналізу ускладнюється. Це можна показати, наприклад, на прикладі моделі Хольта [6, 7]:

$$\begin{cases} L_t = \alpha y_t + (1 - \alpha)(L_{t-1} - T_{t-1}) \\ T_t = \beta(L_t - L_{t-1}) + (1 - \beta)T_{t-1}, \\ \hat{y}_{t+1} = L_t + T_t \end{cases} \quad (3)$$

де L_t та T_t – згладжені значення часового ряду та його тренду, α та β – настроювальні параметри моделі (параметри згладжування).

Для моделі (3) можна шляхом позбавлення змінних L_t та T_t сформуванати ретроспективне рівняння вигляду:

$$f(\alpha, \beta, y_t, y_{t-1}, \dots, y_{t-n}) = 0, \quad (4)$$

яке звичайно неможна вирішити відносно настроювальних параметрів моделі.

Таким чином, у разі використання двопараметричної моделі йдеться не про відшукання коренів ретроспективного рівняння, а про графічну побудову та аналіз «кривих якості», тобто ліній у площині настроювальних параметрів, які обмежують область заданої якості прогнозованої моделі, а точніше адекватності прогнозованої моделі конкретному часовому ряду. Знаходження графоаналітичних підходів до вирішення цього завдання виглядає перспективним напрямом забезпечення якості прогностичної діяльності.

Список літератури

1. Романенков Ю.О., Зейнієв Т.Г. Завдання контуру стратегічного управління ефективністю бізнес-процесів в організації. *Системні дослідження та інформаційні технології*. 2015. № 3. С. 43-47.
2. Baets S., Harvey N. Using judgment to select and adjust forecasts from statistical models. *European Journal of Operational Research*. 2020. Vol. 284, Iss. 3. P. 882-895.
3. Кулонов М.С. Проверка адекватности математических моделей. *Научный вестник МГТУ ГА*. 2015. № 211. С. 29-36.
4. Романенков Ю.А., Вартанян В.М. Технология параметрического синтеза модели Брауна по результатам ретроспективного анализа. *Проблемы информационных технологий*. 2016. №1 (019). С. 7-17.
5. Романенков Ю.А. Параметрические критерии качества ретроспективных прогнозных оценок. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. Х. : НТУ «ХПІ». 2015. № 1 (1110). С. 85 – 90.
6. Розен В.П., Хомаківський І.Г. Керування електричним навантаженням з використанням короткострокового прогнозування методом Хольта. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Серія «Гірництво». 2016. Випуск 30. С. 101-114.
7. Васильєв, О.С., Лилка О.С. Використання методу Хольта для аналізу часових рядів. *Проблеми інформатизації та управління*. 2010. №3(31). С. 26-29.